कार्यकौशलं देवत्वाय

♦ वैद्यः श्रीरामदत्तशास्त्री, सीकर (राज०)

ऋभुः विम्बतः वाजश्चेति त्रयः भ्रातरः । ते शिल्पकलायां नितराम् आसक्ताः । शिल्पकलायां नैपुण्यप्राप्तये ते त्वष्टृसमीपं गतवन्तः । त्वष्टा तान् अवदत् - ''भवन्तः आदौ स्वदक्षतां दर्शयन्तु । अनन्तरम् एव अहं शिष्यत्वेन स्वीकारं चिन्तयिष्यामि'' इति ।

ततः ते त्रयः वृक्षच्छायायाम् उपविश्य काष्ठमूर्तिनिर्माणे मग्नाः अभवन् । सुन्दरातिसुन्दर्यः काष्ठमूर्तयः तैः निर्मिताः । तेषां कार्यतत्परतां कौशलं श्रद्धां च दृष्ट्वा सन्तुष्टः त्वष्टा तान् शिष्यत्वेन अङ्गीकृत्य आत्मना ज्ञातानि सर्वाणि कौशलानि अबोधयत् । तस्मात् ते ऋभुप्रभृतयः अपि शिल्पनिपुणाः जाताः ।

एतदवसरे त्वष्टा सोमपानाय एकं काष्ठचषकं निर्मितवान् । सः चषकः सूक्ष्मकलाकृतिभिः अलङ्कृतः आसीत् । दर्शनमात्रेण मनः हरति स्म सः । चित्रावलीपरिपूर्णः सः चषकः अन्येषां देवानाम् अपि मनः अहरत् । ते अपि तादृशान् चषकान् कारयितुम् इष्टवन्तः । ऋभुप्रभृतयः एव एतस्मिन् कर्मणि दक्षाः इति ते अजानन् । अतः देवप्रतिनिधिरूपेण अग्निदेवः ऋभुगणम् उपसर्प्य देवानाम् अपेक्षां श्रावयित्वा - ''त्वष्टृसमीपे यादृशः चषकः अस्ति तादृशाः एव काष्ठचषकाः केचन निर्मातव्याः भवद्भिः'' इति प्रार्थितवान् ।

तदा ऋभुप्रभृतयः अवदन् - ''गुरोः अनुज्ञां विना वयम् एतत् कर्तुं न अर्हामः'' इति ।

अग्निदेवात् एतां वार्तां ज्ञातवान् त्वष्टा शिष्याणां गुरुभक्तिं दृष्ट्वा सन्तुष्टः सन् चषकनिर्माणाय अनुज्ञां दत्तवान् ।

ततः ऋभुप्रभृतयः कलासूक्ष्मैः विभूषितान् चतुरः काष्ठचषकान् निर्मितवन्तः । तेषां चषकाणाम् उत्कृष्टतां दृष्ट्वा सन्तुष्टः त्वष्टा अमरत्वदानेन ऋभुं विम्बतं वाजं च अनुगृहीतवान् ।

एवं स्वकलानिष्ठया देवत्वं प्राप्तवन्तः ऋभुप्रभृतयः अश्विनीकुमारार्थं त्र्यासनात्मकं दिव्यं रथं, पुरन्दरार्थं द्व्यश्ववाहिशीघ्रगामिरथं च निर्मितवन्तः । कार्यकुशलता अस्ति चेत् देवत्वम् अपि प्राप्तुं शक्यम् इति स्वव्यवहारेण निरूपितवन्तः ते ।